

Α ΜΕΡΟΣ

Θεωρητική οριοθέτηση των πεδίων της έρευνας

1. Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΘΕΣΜΟΥ ΤΗΣ ΦΥΣΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Η φυσική αγωγή* στο πλαίσιο της ελληνικής εκπαιδευτικής πραγματικότητας ακολούθησε όλες τις φάσεις του εκπαιδευτικού μας συστήματος. Έτσι, θα την προσεγγίσουμε κατά τη διάρκεια τεσσάρων περιόδων οι οποίες χαρακτηρίζονται από διαφορετικά ιστορικά, κοινωνικά, πολιτικά και εκπαιδευτικά γεγονότα. Οι περίοδοι αυτοί φαίνονται στον ΠΙΝΑΚΑ 1.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1

ΠΕΡΙΟΔΟΙ ΕΞΕΛΙΞΗΣ ΤΗΣ ΦΥΣΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Α/Α	ΧΡΟΝΙΚΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ	ΒΑΣΙΚΑ ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ
1 ^η	1830 - 1909	Ίδρυση του Ελληνικού κράτους. Η επανάσταση στο Γουδί.
2 ^η	1910 - 1949	Η περίοδος των πολέμων. Εδαφική και πληθυσμιακή αύξηση λόγω της εισροής των προσφύγων. Ο εμφύλιος πόλεμος.
3 ^η	1950 - 1974	Η μεταπολεμική περίοδος. Οι διαρθρωτικές αλλαγές. Η παρεκτροπή της χούντας. Τουρκική εισβολή στην Κύπρο. Η επάνοδος της Δημοκρατίας.
4 ^η	1974 - 2004	Η περίοδος της μεταπολίτευσης.

Η λέξη αγωγή παράγεται από το ρήμα **άγω** που κυριολεκτικά σημαίνει οδηγώ. Οδηγώ κάποιον προς μια κατεύθυνση που εγώ ο ίδιος, ο «οδηγός», έχω προεπιλέξει. Τη θεωρώ απαραίτητη προκειμένου αυτός ο κάποιος να ενταχθεί στις ομάδες ή στα σύνολα που κοινωνικά επιβάλλεται. Με άλλα λόγια, είναι μια διαδικασία που έχει ως σκοπό

* Στην παρούσα εργασία θα χρησιμοποιούμε το όρο Φυσική Αγωγή, προκειμένου να δηλώσουμε αυτό που στην εκπαιδευτική πραγματικότητα και στην καθημερινή χρήση αναφέρεται ως μάθημα της Γυμναστικής. Ο λόγος είναι διττός:

1^ο. Η εκγύμναση των παιδιών και εφήβων της πρωτοβάθμιας και της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης δεν είναι απλά άσκηση του σώματος, αλλά αγωγή.

2^ο. Τα πανεπιστημιακά τμήματα παραγωγής στελεχών για τη Φυσική Αγωγή, βάσει των υφισταμένων νομικών διατάξεων, αποκαλούνται Τμήματα Επιστήμης Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού.

την τροποποίηση ενός συνόλου παραγόντων προς την επιθυμητή και a priori κοινωνικά προσδιορισμένη κατεύθυνση.

Στις λατινογενείς γλώσσες χρησιμοποιείται αντίστοιχα ο όρος education (αγγλ.), education (γαλλ.), educazione (ιταλ.), ως παράγωγος της λατινικής educativo που προέρχεται από το ρήμα educare που σημαίνει ακριβώς οδηγώ.

Εκείνο που προκύπτει από τη λέξη, ως έννοια και ως περιεχόμενο και που αποδεικνύεται από την ετυμολογική της ανάλυση, είναι ότι εμπεριέχει μια δυναμικότητα. Επομένως, σε καμιά περίπτωση δεν μπορεί να εκληφθεί στατικά, τόσο στο χρόνο όσο και στο χώρο. Η μεταβλητότητα στο περιεχόμενο και στη διαδικασία της αγωγής και η εξελικτικότητά της δεν είναι μόνο κάθετη, αλλά και οριζόντια.

Κατά τον Πλάτωνα¹ :

« παιδεία μεν εσθ' η παιδων ολκή τε και αγωγή προς τον υπό του νόμου λόγον ορθόν ειρημένον ».

Μέσα στον ορισμό αυτό, ενώ έχουμε την παρουσία τριών όρων για τον προσδιορισμό της παιδευτικής διαδικασίας - παιδεία, ολκή (έλξη), αγωγή - παράλληλα προσδιορίζεται έμμεσα και η διαφορά της σκοποθεσίας και του περιεχομένου της. Έτσι, εμφανίζεται η παιδεία είτε σαν έλξη - υποχρεωτική και λειτουργούσα κάτω από την παρουσία της αυθεντίας του φορέα της - είτε σαν αγωγή, στα πλαίσια της δημοκρατικής συλλειτουργίας των μετεχόντων σ' αυτήν. Σε όλες όμως τις περιπτώσεις η κατεύθυνση είναι η ίδια: η προσαρμογή στο υφιστάμενο σύστημα ιδεών, αξιών και κανόνων, όπως αυτοί καθορίζονται από τη συγκεκριμένη κοινωνική πραγματικότητα προς « τον υπό του νόμου λόγον ορθόν ».

Ο Ν. Εξαρχόπουλος² την ορίζει ως εξής:

« Αγωγή είναι η επίδρασις επί του ανηλικού ανθρώπου καθ' ορισμένου σχεδίου τελουμένη και κύριον σκοπόν έχουσα να προσδώσει εις τον ψυχικόν αυτού βίον ορισμένην και μόνιμον μορφήν ».

¹. Πλάτων " Νόμοι " D, 659

². Εξαρχόπουλος. Ν. (1950), «Εισαγωγή εις την Παιδαγωγικήν», Αθήνα, σ. 200

Επίσης ο Ι. Σ. Μαρκαντώνης³ ορίζει ότι αγωγή:

« ... είναι κυρίως ειπείν σχέσις ελλόγου και σκοπίμου αλληλεπιδράσεως, κατά την οποίαν ο ασκών αυτήν, απλούν ή συλλογικόν πρόσωπον, ως φορέυς (πομπός) του μορφωτικού αγαθού, σκοποθέτης (π.χ. ο εκπαιδευτικός νομοθέτης) και στοχαγωγός (π.χ. οι καθ' έκαστον διδάσκοντες κατά την διδασκαλίαν), κατά την άσκησιν του λειτουργήματος αυτού συνειδητώς ή υποσυνειδήτως υπόκειται εις την επίδρασιν των μελλόντων να δεχθούν ή (υποστούν) την αγωγήν, (των δεκτών), εν ανάγκη τροποποιουμένων και του αρχικού στόχου της αγωγής, τουλάχιστον μερικώς, και της διαγραφείσης μεθόδου προς επίτευξιν αυτού ».

Η αγωγή όμως είναι κοινωνικός θεσμός που λειτουργώντας είτε τυπικά, είτε άτυπα, στοχεύει στη διατήρηση της υφιστάμενης κοινωνικής πραγματικότητας και στην αναπαραγωγή της. Έτσι, αν την προσεγγίσει κανείς ψυχοδυναμικά φαίνεται ως μια διαδικασία κοινωνικοποίησης. Προσεγγίζοντάς την κοινωνικοδυναμικά φαίνεται ως μια διαδικασία πολιτικοποίησης. Προσεγγίζοντάς την συνολικά όμως, φαίνεται ως ένας θεσμός που με τη χρήση των μηχανισμών της κοινωνικοποίησης και του κοινωνικού ελέγχου, αποσκοπεί στην επίτευξη της συνοχής και στην ομοιομορφία των μελών μιας κοινωνίας ή μιας ομάδας.

Ο χώρος λειτουργίας της είναι ο κοινωνικός χώρος ο οποίος είναι κατ' εξοχήν χώρος αλληλεπίδρασης. Γι' αυτό η αγωγή είναι μια συνεχής διαδικασία αλληλεπίδρασης σε διατομικό και διομαδικό επίπεδο. Απαραίτητη προϋπόθεση οποιασδήποτε μορφής αλληλεπίδρασης είναι η ύπαρξη αληθινής και ισομερούς επικοινωνίας, όπου οι συμμετέχοντες εναλλάσσουν ρόλους και μεταβάλλονται μέσω μιας κυκλικής ροής των πληροφοριών, που επιτυγχάνεται με την ανατροφοδότηση (feed back), από πομπούς σε δέκτες. Μέσα απ' αυτή τη λειτουργία και με την προϋπόθεση ότι τα κανάλια επικοινωνίας διατηρούνται πάντοτε ικανά να μεταφέρουν επιτυχώς τα μηνύματα και εφ' όσον ο κώδικας

³. Μαρκαντώνης. Ι. (1989), «Παραδόσεις Παιδαγωγικής και Διδακτικής», Ιδίου, Αθήνα, σ. 221

επικοινωνίας είναι αμφίπλευρα κατανοητός, με την πρόσληψη και την επεξεργασία των μηνυμάτων επέρχεται η μάθηση και η γνώση. Η οποιασδήποτε μορφής γνώση που παρέχεται μέσω των συστημάτων αγωγής δεν μπορεί να λειτουργεί μέσα σε στεγανοποιημένα όρια. Η ανατροφοδότησή της από την πραγματικότητα της φύσης και των ικανοτήτων του δέκτη είναι ο δεύτερος ουσιαστικός παράγοντας της λειτουργικής της απόδοσης. Στην περίπτωση μάλιστα που αυτός ο δέκτης είναι ένα παιδί, η φυσική του ικανότητα, η εργασία και το παιγνίδι, είναι τρία συμπληρωματικά λειτουργούντα στοιχεία για την επίτευξη της παιδευτικής διαδικασίας μέσω της οποίας επιτυγχάνονται οι στόχοι της αγωγής.

Η αρχή, ο μηχανισμός και το τέλος της διαδικασίας λειτουργούν κάτω από το σωστό έλεγχο των μετεχόντων. Η συμμετοχή ενός εκάστου των μετεχόντων αλλά και η ίδια η διαδικασία απαιτούν τέσσερα βασικά λειτουργικά στάδια:

- α. τη σύλληψη και την κατάστρωση του κατάλληλου προγράμματος
- β. την εκτέλεση του προγράμματος
- γ. την αξιολόγηση του προγράμματος
- δ. τη διατήρηση, προσαρμογή ή ακύρωση και αντικατάστασή του.

Η διαδικασία της αγωγής έχει αντικειμενικούς σκοπούς το περιεχόμενο των οποίων καθορίζεται κοινωνικά. Άπτεται κατ' ουσίαν του συστήματος της κυρίαρχης ιδεολογίας και κουλτούρας. Εκφράζεται και πραγματώνεται, στην περίπτωση των παιδιών, με την εκπαίδευση, η οποία αποτελεί έναν από τους επίσημους φορείς κοινωνικοποίησης στις σύγχρονες κοινωνίες, που απέσπασε πολλές αρμοδιότητες και λειτουργίες που παλιότερα κατείχαν άλλοι φορείς, π.χ. η οικογένεια.

1.1. Η ΠΕΡΙΟΔΟΣ 1830 - 1909

Η περίοδος 1830 – 1909 χαρακτηρίζεται από τρία σημαντικά γεγονότα σε σχέση με τη φυσική αγωγή:

- α. την εισαγωγή της γυμναστικής στα γυμνάσια του ελληνικού κράτους αμέσως μετά τη πολιτειακή αλλαγή του 1864
- β. την ίδρυση της σχολής γυμναστών το 1884⁴
- γ. την ψήφιση του νόμου ΒΧΚΑ του 1899⁵, που θεωρείται από πολλούς μελετητές σημαντικός για τη γυμναστική και τον αθλητισμό⁶.

Η θεμελίωση του νέου εκπαιδευτικού συστήματος εμπεριέχει μια σειρά νομοθετικών κειμένων στα οποία όμως γίνονται μόνο κάποιες αναφορές στη γυμναστική. Αυτή σημειώνεται με τους όρους « σωματικά γυμνασία », « σωμασκία » και « γυμναστικά ασκήσεις »⁷. Η γυμναστική δεν αντιμετωπίζεται ως ισότιμη με τα άλλα μαθήματα, ακολουθεί όμως την τάση στρατιωτικοποίησης της σχολικής ζωής.

Το 1862 με ψήφισμα της προσωρινής κυβέρνησης εισάγεται η οπλασκία στο εθνικό πανεπιστήμιο και η γυμναστική στα γυμνάσια του ελληνικού κράτους. Η διδασκαλία της όμως δεν είναι υποχρεωτική. Στο ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1 αναφέρεται πως «Η γυμναστική διδάσκεται εν ώραις εν αίς δεν διδάσκονται άλλα μαθήματα». Κατά τον Χρυσάφη⁸ δεν έχουμε πλήρη εφαρμογή των υφισταμένων διατάξεων. Χαρακτηριστικό παράδειγμα, το πρόγραμμα του διατάγματος της 2ας Σεπτεμβρίου 1867 (ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2) όπου η γυμναστική δεν προβλέπεται. Αυτό οφείλεται στην ανάθεση της διδασκαλίας

⁴. Δημητριάδης. Σ. Χ. (1899), «Συλλογή των περί Μέσης Εκπαιδεύσεως ίδια ισχυόντων Νόμων από του 1833 – 1899 έτους», Αθήνα

⁵. α. Υπουργείον Εκκλησιαστικών και της Δημοσίας Εκπαιδεύσεως (1900), «Ο Νόμος ΒΧΚΑ και τα Εκτελεστικά αυτού Διατάγματα περί της Γυμναστικής εν τοις Σχολείοις της Δημοτικής και Μέσης Εκπαιδεύσεως μετά των Διδακτικών Οδηγιών», Εν Αθήναις

β. Ευταξίας. Α. (1899), «Εισηγητική έκθεσις του διατάγματος, Περί της διδασκαλίας της γυμναστικής εν τοις σχολείοις της Δημοτικής και Μέσης Εκπαιδεύσεως και εν τοις Διδασκαλείοις εκατέρου φύλου», ΕτΚ., Α.Φ.Ε.Κ. 255

⁶. Δημαράς. Α. (1983), «Η μεταρρύθμιση που δεν έγινε», Ερμής, Αθήνα, τ.α, β

⁷. Δημητριάδης. Σ. Χ. (1899), ό.π.

⁸. Καββαδίας.Τ. (1952),«Ιωάννης Χρυσάφης 1873-1932», Σωματική Αγωγή, 2, σ.27

της γυμναστικής σε υπαξιωματικούς ή στρατιώτες του σώματος πυροσβεστών λόγω έλλειψης γυμναστών. Η στρατικοποίηση της σχολικής ζωής βρίσκει την πλήρη εφαρμογή της στο Βασιλικό Διάταγμα (Β.Δ.) του 1871 . Οι στρατιωτικές ασκήσεις στα γυμνάσια διακόπηκαν το 1877 διότι το κράτος λόγω της κρίσιμης κατάστασης δεν επέτρεπε την απόσπαση αξιωματικών και υπαξιωματικών από το στρατό. Το ίδιο έτος, τόσο στο νομοσχέδιο του Γ. Μίληση, το 1877, όσο και στο νόμο ΧΘ'11 Ιανουαρίου 1878 **Περί συστάσεως του Διδασκαλείου εν Αθήναις**, η γυμναστική επανέρχεται στα ωρολόγια προγράμματα.

Η γυμναστική έγινε υποχρεωτική το 1880 με το Β.Δ. **Περί Γυμναστικής**, το οποίο προέβλεπε το διορισμό σε κάθε γυμνάσιο ενός προγυμναστή. Τα Β.Δ. του 1882 **Περί Γυμναστηρίου** και του 1883 **Περί γυμναστικής των μαθητών των Ελληνικών Σχολείων**, επέβαλαν την προσάρτηση ειδικού γυμναστηρίου σε κάθε γυμνάσιο. Το σημαντικό στοιχείο όμως ήταν η δυνατότητα διορισμού ως γυμναστών όσων είχαν σπουδάσει τη γυμναστική σε ειδικές σχολές της Ευρώπης ή όσων είχαν καταρτισθεί θεωρητικά και πρακτικά στο κεντρικό δημόσιο γυμναστήριο των Αθηνών.

Το 1883 με το νόμο **Περί Εισαγωγής των στρατιωτικών ασκήσεων εις τα Γυμνάσια και Ελληνικά Σχολεία** οι στρατιωτικές ασκήσεις επανέρχονται στα γυμνάσια ως υποχρεωτικό μάθημα. Αυτό φαίνεται χαρακτηριστικά στο αναλυτικό πρόγραμμα της 6^{ης} Οκτωβρίου 1886 καθώς και στο διάταγμα της 31^{ης} Οκτωβρίου 1886, που προέβλεπε την εφαρμογή του προαναφερόμενου προγράμματος από το σχολικό έτος 1888 - 89⁹. Οι στρατιωτικές ασκήσεις των μαθητών καταργήθηκαν το 1893 επί υπουργίας Α. Ευταξία.

Η στρατιωτικοποίηση της σχολικής ζωής υπήρξε συνέπεια της πολιτικής ιδεολογίας της μεγάλης ιδέας. Το παράδοξο όμως ήταν πως κατά την περίοδο της εμμονής για εισαγωγή των στρατιωτικών ασκήσεων στα σχολεία δεν υπήρξε καμία μέριμνα για τη βελτίωση των

⁹. Δημαράς. Α. (1983), ό.π. τ.1, σ. 266, 267

συνθηκών που επικρατούσαν στο στρατό, παρά το γεγονός ότι τα κονδύλια που ψηφίζονταν για τις στρατιωτικές δαπάνες ήταν υψηλά¹⁰.

Η εξάπλωση της τάσης για τη γυμναστική την τελευταία δεκαετία του 19ου αιώνα, υπήρξε συνέπεια της διεξαγωγής των πρώτων σύγχρονων ολυμπιακών αγώνων στην Αθήνα το 1896. Κατά τον Ευταξία¹¹ οι αγώνες αυτοί:

« ...διήγειρον το ενδιαφέρον και τον ενθουσιασμό του Έθνους ημών υπέρ των γυμναστικών ασκήσεων και ανύψωσαν εν τη συνειδήσει αυτού την αξίαν και σπουδαιότητα αυτών ».

Το κλίμα εθνικής έπαρσης όμως που εκδηλώθηκε κατά τους ολυμπιακούς αγώνες αποτέλεσε πρόσφορο έδαφος για πολιτικές σκοπιμότητες. Κατά τους Γιάτση και Πανουσακόπουλο¹², το « ομόψυχον και ομόθυμον » που επέδειξε ο ελληνικός λαός κατά την περίοδο των αγώνων, αποτέλεσε για τη πολιτειακή και την πολιτική ηγεσία δικαιολογία για τη λήψη υψίστης εθνικής σημασίας αποφάσεων κατά το 1897.

Ο ελληνοτουρκικός πόλεμος του 1897 και η ήττα προξένησαν πλήγμα στην πολιτική της μεγάλης ιδέας. Προκάλεσε κρίσεις σε όλα τα επίπεδα της κοινωνικής, πολιτικής και οικονομικής ζωής. Συνέτεινε στην μεταστροφή των αντιλήψεων για τη γυμναστική και στρατιωτική εκπαίδευση των παιδιών. Καθιερώθηκε η αντίληψη της αναγκαιότητας

¹⁰. α. Εφημ. «Ασμοδαίος» 2/5/1876

β. Εφημ. «Ασμοδαίος» 9/5/1876

γ. Εφημ. «Ασμοδαίος» 4/6/1876

¹¹. α. Ευταξίας. Α.(1899), «Μεταρρυθμισις και ανόρθωσις», Εν Αθήναις

β. Ευταξίας. Α.(1900), «Τα νομοσχέδια του Υπουργείου της Παιδείας», Εν Αθήναις

γ. Ευταξίας.Α.(1900),«Το Υπουργείον της Παιδείας. Πώς λειτουργεί την σήμερον», Εν Αθήναις

¹². α. Γιάτσης. Σ., Πανουσακόπουλος. Β.(1996), «Κρίσεις και σημειολογικά σχόλια στο βιβλίο του Κ. Παρασκευόπουλου: Το δεκαήμερον των Ολυμπιακών Αγώνων, Αθήνα 1896», Αθληση και Κοινωνία, 14, σ. 93

β. Γιάτσης. Σ., Καρανταΐδου. Μ. (1996), «Από την Προσωρινή Σχολή Γυμναστών του 1882 στα ΤΕΦΑΑ του 1982: 100 χρόνια γυμναστικής εξέλιξης» Αναρτημένη Ανακοίνωση, 4^ο Διεθνές Συνέδριο Φυσικής Αγωγής & Αθλητισμού ΤΕΦΑΑ Δ.Π.Θ., Κομοτηνή

γ. Γιάτσης. Σ., Καρανταΐδου. Μ. (1995), «Τομές στην Πορεία της Ελληνικής Φυσικής Αγωγής κατά τον 20^ο Αιώνα Μεταρρυθμιστικές Προσπάθειες», Παιδαγωγική Επιθεώρηση, 22, σ. 21

της γυμναστικής ως προϋπόθεσης για τη σωστή στρατιωτική εκπαίδευση, απόψεις που απηχούσαν τις αντιλήψεις του Ι. Φωκιανού¹³.

Η ψήφιση του νόμου ΒΧΚΑ και η κατάρτιση του αναλυτικού προγράμματος γυμναστικής ελληνικών σχολείων και γυμνασίων το 1899, αποτελούν σταθμό στην πορεία της ελληνικής γυμναστικής και του αθλητισμού.

Ο νόμος ΒΧΚΑ προέβλεπε μεταξύ άλλων την αναβάθμιση της σχολικής γυμναστικής σε πρωτεύον μάθημα. Καθιέρωνε ενιαίο αναλυτικό πρόγραμμα, την ίδρυση ακαδημαϊκού γυμναστηρίου και σχολής γυμναστών δίχρονης διάρκειας και την αποστολή ανά διετία δύο γυμναστών στην Ευρώπη για τελειοποίηση των σπουδών τους. Λόγω δυσλειτουργιών, τυπικών και ουσιαστικών, αλλά και λόγω πολιτικών σκοπιμοτήτων, ο νόμος εφαρμόστηκε μόνον για ένα χρόνο.

Ο νόμος ΓΥΛΗ του 1909¹⁴, που τροποποιούσε και συμπλήρωνε τον ΒΧΚΑ, ήταν στην ουσία μια προσπάθεια επαναδραστηριοποίησης του νόμου ΒΧΚΑ μέχρι το 1920. Είναι σαφές πως μέχρι το 1909, αλλά και μετέπειτα, ο νόμος ΒΧΚΑ υπήρξε πρότυπο νομοθετικού έργου σχετικά με τη γυμναστική και τον αγωνιστικό αθλητισμό. Μάλιστα οι εισηγητικές εκθέσεις του 1899 εγκαινιάζουν μια παράδοση, που θα συνεχιστεί ως τις μέρες μας για τις μεγάλες μεταρρυθμιστικές προσπάθειες, η οποία συνδέει την Ελλάδα με τις σύγχρονες τάσεις της γυμναστικής στις χώρες της Ευρώπης.

Εκείνο που είναι εμφανές αυτήν την περίοδο στα προγράμματα γυμναστικής των ελληνικών σχολείων είναι ο σαφής εντοπισμός στοιχείων του σουηδικού (ελεύθερες ασκήσεις), καθώς και του γερμανοελβετικού συστήματος (ασκήσεις δια κοντών). Ειδικά στα πρόγραμμα γυμναστικής των γυμνασίων εντοπίζονται σαφώς στοιχεία του γερμανικού συστήματος (ασκήσεις με φορητά όργανα και

¹³. Φωκιανός. Ι. (1883), «Εγχειρίδιον Γυμναστικής», Εν Αθήναις

¹⁴. Ν. ΓΥΛΗ 3402 5/11/1909 «Περί Στρατιωτικής Προεκπαιδύσεως», ΕτΚ., Α.Φ.Ε.Κ. 262, Αρχείο της Βουλής των Ελλήνων

«επί πεπηγμένων οργάνων»)¹⁵. Στην αλλαγή λοιπόν του αιώνα παρατηρούμε ότι έτεινε να επικρατήσει στην ελληνική μέση εκπαίδευση ένα κράμα σουηδικού και γερμανικού γυμναστικού συστήματος, ενώ το κυρίαρχο γυμναστικό σύστημα στην Ελλάδα κατά τον 19ο αιώνα ήταν το γερμανικό.

Την πρώτη δεκαετία του 20ου αιώνα, σημαντικό ρόλο στο πνεύμα της αναμόρφωσης της γυμναστικής και της προώθησης της ιδέας της καθιέρωσης του σουηδικού συστήματος στην Ελλάδα διαδραμάτισαν οι Ι. Χρυσάφης και ο Φ. Καρβέλας. Ήταν οι πρώτοι έλληνες γυμναστές που έφυγαν, στη Σουηδία για περαιτέρω σπουδές στη γυμναστική, επωφελούμενοι των προνοιών του νόμου ΒΧΚΑ. Αυτοί μετέφεραν στην Ελλάδα τη φιλοσοφία και τις αρχές του σουηδικού γυμναστικού συστήματος που επηρεάζει την ελληνική πραγματικότητα μέχρι το 1950. Ο Ι. Σεραφειμίδης όμως σημειώνει ότι η καθιέρωση του σουηδικού συστήματος συνέτεινε στην απομάκρυνση από το αρχαιοελληνικό μοντέλο που τότε το εκπροσωπούσε το αγγλικό σύστημα¹⁶.

¹⁵. Καρακάλος. Τ. (1907), «Μελέτη περί της εις τον Ελληνικόν Στρατόν Εισαγωγής των Γυμναστικών Ασκήσεων » (Εγκριθείσα δια της υπ' αριθ. 73093 της 8 Σεπτεμβρίου διαταγής του Υπουργείου των Στρατιωτικών). [Τεύχ. Α'], Εν Αθήναις, και του (Συνδέσμου των Ελληνικών Αθλητικών και Γυμναστικών Σωματείων), Εν Αθήναις

¹⁶. Σεραφειμίδης. Ι. (1986), «Σύντομη Ιστορία και Κριτική των Γυμναστικών Συστημάτων που επικράτησαν στη Νεότερη Ελλάδα », Λόγος και Πράξη, 30, σ. 2, 6

1.2. Η ΠΕΡΙΟΔΟΣ 1910 - 1949

Κατά την περίοδο 1910 – 1949 επικρατεί το σουηδικό γυμναστικό σύστημα στην ελληνική εκπαίδευση. Η εμφάνιση του κόμματος των Φιλελευθέρων στο πολιτικό προσκήνιο το 1909 εκφράζει, κατ' αντανάκλαση, μια δυναμικότητα και στην εκπαιδευτική πραγματικότητα. Τη δεύτερη δεκαετία του 20ου αιώνα, τα εκπαιδευτικά ρεύματα συναρτήθηκαν με πολιτικά σχήματα συναφή με τον υφιστάμενο εθνικό διχασμό, την τύχη των οποίων συμμερίζονταν κατά την παρατεταμένη περίοδο πολιτικής οξύτητας και αστάθειας που ακολούθησε¹⁷. Η εξέλιξη των εκπαιδευτικών θεμάτων γενικά και των γυμναστικών ειδικά διαγραφόταν μέσα από την αντιπαράθεση και τη σύγκρουση μεταρρυθμιστών και αντιμεταρρυθμιστών. Επιπλέον, η δεύτερη δεκαετία του 20ου αιώνα ήταν δεκαετία πολέμων (Βαλκανικοί πόλεμοι, Α' παγκόσμιος πόλεμος)¹⁸. Η τάση για αρτιότερη στρατιωτική εκπαίδευση των νέων που εκδηλώθηκε στην Ελλάδα κατά την περίοδο αυτή αποτέλεσε στοιχείο ενός γενικότερου φαινομένου που εκδηλώθηκε στην Ευρώπη κατά την ίδια εποχή¹⁹.

Ήδη, προς το τέλος της προηγούμενης δεκαετίας (1909), με το νόμο ΓΥΛΗ *Περί Στρατιωτικής Προεκπαιδύσεως*²⁰ θεσπίστηκε η υποχρεωτική στρατιωτική προεκπαίδευση των νέων άνω των 16 ετών, μαθητών ή μη. Το φαινόμενο συνεχίστηκε με νομοθετήματα μέχρι τη λήξη του Α' παγκοσμίου πολέμου²¹. Χαρακτηριστικά είναι τα διατάγματα του υπουργού παιδείας Ι. Δ. Τσιριμώκου το 1913 (ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 3) και 1914 (ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 4), με τα οποία καθορίζονται ωρολόγια

¹⁷. α. Τερζής. Ν. (1993), « Εκπαίδευση και Εκπαιδευτική Πολιτική στην Ελλάδα: Διαχρονική Ανασκόπηση και Σημερινή Συγκυρία », Θεσσαλονίκη

β. Τερζής. Ν. (1988), « Εκπαιδευτική Πολιτική και Εκπαιδευτική Μεταρρύθμιση: Πρόγραμμα και πραγματικότητα Πράγματα και πρόσωπα », Αφοι Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη

¹⁸. α. Σβορώνος. Ν. (1992), «Επισκόπηση της Νεοελληνικής Ιστορίας» , Θεμέλιο, Αθήνα

β. Clogg .R. (1984), «Σύντομη Ιστορία της Νεώτερης Ελλάδας» , Καρδαμίτσας, Αθήνα, μτφ

¹⁹. Χρυσάφης. Ι. (1925), «Η Σωματική Αγωγή και η Στρατιωτική Προπαιδευσις της Νεότητος και η Ενδεικνυόμενη Οργάνωσις αυτών », Εν Αθήναις

²⁰. Ν. ΓΥΛΗ 3402 5/11/1909, ό.π.

²¹. Ν. 414/1914«Περί στρατιωτικής προπαιδύσεως και τελειοποιήσεως»

προγράμματα και η γυμναστική καλύπτει 12 και 21 ώρες αντίστοιχα. Κατά τον Ι. Χρυσάφη, οι διατάξεις του παραπάνω νομοθετικού έργου:

«ελήφθησαν κατά πιστοτάτην αντιγραφὴν ἐκ τῆς Γαλλικῆς οργανώσεως ...»²².

Η επάνοδος στην εξουσία του κόμματος των Φιλελευθέρων κατά την τριετία 1917 – 1920 συνοδεύτηκε από τη ψήφιση μιας σειράς σημαντικών νόμων για τη γυμναστική. Ιδρύθηκε στο υπουργείο Παιδείας τμήμα γυμναστικής. Ο νόμος 2476/1920 προέβλεπε τη σωματική αγωγή των μαθητριών της μέσης εκπαίδευσης. Παράλληλα οργανώνονταν η περιοδική μετεκπαίδευση γυμναστών. Την ίδια εποχή αποστέλλονται στην Αγγλία είκοσι γυμναστές για να εκπαιδευτούν στην οργάνωση και διεύθυνση των αγωνιστικών ασκήσεων και παιδιών.

Με την πτώση των Φιλελευθέρων από την εξουσία το 1920 καταργήθηκε το τμήμα γυμναστικής το οποίο επανιδρύθηκε το 1922. Στο τέλος του 1925 με διάταγμα ιδρύθηκε η Διεύθυνση Εθνικής Φυσικής Αγωγής (Δ.Ε.Φ.Α.). Χαρακτηριστικό της περιόδου είναι οι έντονες προσπάθειες ενοποίησης της σωματικής αγωγής και της στρατιωτικής προπαίδευσης των νέων. Το γεγονός δείχνει πως κατά την τρίτη δεκαετία του 20ου αιώνα πραγματοποιήθηκε ένα είδος συμβιβασμού ανάμεσα στους στρατιωτικούς και στους ειδικούς της σωματικής αγωγής.

Η τρίτη περίοδος διακυβέρνησης της χώρας από το κόμμα των Φιλελευθέρων (1928 - 1932) συνδέεται με την εκπαιδευτική μεταρρύθμιση στην οποία εντάσσεται και η φυσική αγωγή. Με το νόμο 4371/1929 καθιερώθηκε, μεταξύ άλλων, η πεντάωρη διδασκαλία της σωματικής αγωγής στα σχολεία. Με το διάταγμα της 18^{ης}/11/1931, όταν υπουργός παιδείας ήταν ο Γεωργίου Παπανδρέου, η γυμναστική δεν συμπεριλαμβάνεται στο ωρολόγιο πρόγραμμα των μαθημάτων του γυμνασίου. Αναφέρεται όμως στην παράγραφο 13:

« Γυμναστική και γυμναστική ζωή. Ο δι' αυτήν διατεθειμένος χρόνος κατανέμεται κατ'απόφασιν του συλλόγου των διδασκόντων

²². Χρυσάφης. Ι. (1925), ό.π.

εις όλας τας ημέρας της εβδομάδος αναλόγως των συνθηκών της εποχής, του τόπου και της όλης σχολικής ζωής»²³.

Σταθμό στην πορεία της ελληνικής σωματικής αγωγής αποτέλεσε ο νόμος 5620/1932. Περιείχε προβλέψεις για όλο το φάσμα της φυσικής αγωγής. Ειδικά για τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση προέβλεπε την πεντάωρη διδασκαλία της γυμναστικής. Η διοίκηση της σχολικής και η εποπτεία της εξωσχολικής σωματικής αγωγής υπαγόταν στο υπουργείο παιδείας και διεξαγόταν από το τμήμα σωματικής αγωγής.

Από το Μάρτιο του 1933 έως το Φεβρουάριο του 1935, τη διακυβέρνηση της χώρας ανέλαβε ο συνασπισμός του λαϊκού κόμματος, του εθνικού ριζοσπαστικού κόμματος και του κόμματος των ελευθεροφρόνων. Το 1933, επί υπουργίας Τουρκοβασίλη*, ψηφίστηκε ο νόμος 5780 **Περί τροποποιήσεως, συμπληρώσεως και κωδικοποιήσεως της ισχύουσας νομοθεσίας περί Σωματικής Αγωγής**. Μ' αυτόν περιοριζόταν η διδασκαλία της γυμναστικής από πέντε σε τρεις ώρες την εβδομάδα καθώς και ο αριθμός των ελεύθερων απογευμάτων για τις αθλοπαιδιές από τέσσερα σε δύο το μήνα. Στη συνέχεια με το νόμο 6359 του 1934 δόθηκε η δυνατότητα αύξησης του αριθμού των ανά έτος διοριζόμενων γυμναστών και γυμναστριών από 30 σε 60. Τον Νοέμβριο του 1935, με διάταγμα η γυμναστική στο ωρολόγιο πρόγραμμα του γυμνασίου αυξάνεται σε 18 ώρες (ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 5)²⁴.

Το καθεστώς της 4ης Αυγούστου του Ι. Μεταξά, 1936 – 1940, υπήγαγε στην εποπτεία της Εθνικής Οργάνωσης Νεολαίας (Ε.Ο.Ν.) όλα τα αθλητικά, γυμναστικά και φίλαθλα σωματεία και τις ομοσπονδίες. Η αθλητική διαπαιδαγώγηση της νέας γενιάς κατά τα πρότυπα των φασιστικών καθεστώτων της Γερμανίας και της Ιταλίας, χρησιμοποιήθηκε ως πρόφαση για την «πειθαρχία» και τον «φρονηματισμό» της νεολαίας. Αυτό φαίνεται καθαρά με τον αναγκαστικό νόμο 1798 του 1939 που

²³. Δ/18/11/1931 Υπουργείο Παιδείας

* Ανήκε στο κόμμα των Ελευθεροφρόνων του Ι. Μεταξά

²⁴. Β.Δ. 5/11/1935 «Περί του αναλυτικού προγράμματος της Μ. Εκπαιδύσεως», ΕτΚ., Α.Φ.Ε.Κ. 537

απαγόρευε ρητά τη σύσταση οργανώσεων, σωματείων, ιδρυμάτων, κ.λ.π, που θα απέβλεπαν στην εθνική και ηθική αγωγή της νεολαίας ενώ καταργήθηκαν οι ήδη υφιστάμενοι φορείς. Για παράδειγμα, το σώμα ελλήνων προσκόπων ενσωματώθηκε στην Ε.Ο.Ν. Χαρακτηριστικότερα όμως η κατεύθυνση αυτή φαινόταν στα αναλυτικά προγράμματα²⁵.

Η περίοδος 1941 – 1945 παρουσίαζε δύο όψεις για τη σωματική αγωγή. Από τη μία πλευρά, στα πλαίσια της Εθνικής Πανελλαδικής Οργάνωση Νεολαίας (ΕΠΟΝ) και της εθνικής αντίστασης αξιοποιούνταν οι προοδευτικές αντιλήψεις που αφορούσαν τη σωματική αγωγή. Από την άλλη πλευρά, το γερμανοκρατούμενο κράτος εξέδιδε κάποια νομοθετήματα που αφορούσαν κυρίως ζητήματα οργάνωσης και διοίκησης της σωματικής αγωγής. Το διάταγμα του 1942 που προσδιόριζε το αναλυτικό πρόγραμμα²⁶ αποτελεί εξαιρετικό δείγμα. Το διάστημα 1945 - 1949, λόγω του εμφυλίου πολέμου, η εκπαίδευση βρισκόταν κυριολεκτικά σε κατάσταση διάλυσης. Όσα σχολεία λειτούργησαν εφάρμοζαν την παραδοσιακή σουηδική γυμναστική. Το παραπάνω διάστημα δεν έχει να παρουσιάσει σχετικό νομοθετικό έργο.

²⁵. α. Β.Δ. 18/10/1937 «Περί του Αναλυτικού και του Ωρολογίου Προγράμματος της πρώτης τάξεως Γυμνασίων», ΕτΚ., Α.Φ.Ε.Κ. 423

β. Β.Δ. 3/11/1939 «Περί του Αναλυτικού και του Ωρολογίου προγράμματος των μαθημάτων των διδασκόντων εις τους μαθητάς των επί τη βάσει του υπ' αριθ. 1849/1939 Αναγκαστικού Νόμου ιδρυθέντων εξαταξίων γυμνασίων», ΕτΚ., Α.Φ.Ε.Κ. 477

²⁶. Δ. 14/10/1942 «Περί του αναλυτικού και ωρολογίου προγράμματος διδασκαλίας του μαθήματος της Σωματικής Αγωγής εις τα γυμνάσια νέου τύπου κατά το σχολικόν έτος 1941- 1942 », ΕτΚ., Α.Φ.Ε.Κ. 285

1.3. Η ΠΕΡΙΟΔΟΣ 1950 - 1974

Η περίοδος 1950 – 1974 χαρακτηρίζεται από πολιτικές αναταραχές απότοκες του εμφυλίου πολέμου. Αποκορύφωμα της πολιτικής αστάθειας, αλλά και της πλήρους εξάρτησης από εξωτερικές δυνάμεις, υπήρξε η επτάχρονη δικτατορία 1967 - 1974. Η δεκαετία του 1950 χαρακτηρίζεται από την επικράτηση της νεώτερης σουηδικής γυμναστικής και την παντελή έλλειψη νομοθετημάτων σχετικά με τη σχολική σωματική αγωγή. Οι μεταρρυθμιστικές τάσεις που εκδηλώνονται την τριετία 1963 - 1966 ανακόπτονται βίαια το 1967. Αντίθετα, παρουσιάζεται αξιόλογο νομοθετικό έργο σε σχέση με τον εξωσχολικό αθλητισμό²⁷.

Ο πρόεδρος του συλλόγου ελλήνων γυμναστών Μπεζαντές²⁸, την πρώτη δεκαετία της περιόδου μιλάει για:

- α. ανυπαρξία αναλυτικού προγράμματος και σαφούς μεθόδου σωματικής αγωγής στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση
- β. ελλιπή νομοθετική συγκρότηση
- γ. σφετερισμό του εξωσχολικού αθλητισμού από μη πτυχιούχους γυμναστές²⁹
- δ. ανεργία λόγω αδιοριστίας των γυμναστών
- ε. απουσία των γυμναστών από την πρωτοβάθμια εκπαίδευση

²⁷. α. Β.Δ. 19/12/1955 « Περὶ συστάσεως παρ' ἐκάστη Νομαρχία Νομαρχιακού Συμβουλίου Εξωσχολικής Σωματικής Αγωγῆς (Ν.Σ.Ε.Σ.Α.) », ΕτΚ., Α.Φ.Ε.Κ. 346

β. Ν.Δ. 11/10/1957 «Περὶ λήψεως μέτρων δια την οργάνωσιν του Εξωσχολικού Αθλητισμού», ΕτΚ., Α.Φ.Ε.Κ. 202

γ. Β.Δ. 12/9/1958 «Περὶ αρμοδιοτήτων του Γενικού Γραμματέως Εξωσχολικού Αθλητισμού και της Γενικής Γραμματείας», ΕτΚ., Α.Φ.Ε.Κ. 144

δ. Ν.Δ. 25/10/1958 «Περὶ τροποποιήσεως και κυρώσεως των περὶ εξωσχολικού αθλητισμού νόμων», ΕτΚ., Α.Φ.Ε.Κ. 178

²⁸. α. Μπεζαντές. Ι. (1957), «Διοικητική Οργάνωσις», Η Γυμναστική, 1-2 [17-18], σ.23

β. Μπεζαντές. Ι. (1957), «Ο Αθλητισμός, οι Γυμνασταί και οι άλλοι», Η Γυμναστική, 3-6 [19-22] σ. 49

γ. Μπεζαντές. Ι. (1957), «Διοικητική Οργάνωσις », Η Γυμναστική, 3-6 [19-22] σ. 64

δ. Μπεζαντές. Ι. (1959), «Διαπιστώσεις, Ευθύναι και Προσπάθειαι», Η Γυμναστική, 11, σ. 193

²⁹. Θεοδωρακάκος. Π. (1954), « Γυμναστάς εις τους Αθλητικούς Συλλόγους και τα Σωματεία », Η Γυμναστική, 15, σ. 252

στ. μη εκπροσώπηση των γυμναστών στο ανώτατο εκπαιδευτικό συμβούλιο³⁰.

Την ίδια περίοδο ο σύλλογος ελλήνων γυμναστών με υπόμνημα προς τον υπουργό παιδείας ζητούσε, εκτός από την ικανοποίηση των αιτημάτων που οι παραπάνω επιστημόνες υποδηλώνουν, την αναγνώριση της Εθνικής Ακαδημίας Σωματικής Αγωγής (Ε.Α.Σ.Α.) ως ισότιμης ανώτατης σχολής. Έθετε επίσης το ζήτημα της ακαταλληλότητας των ωρών γύμνασης των μαθητών καθώς και του κύρους της φυσικής αγωγής, αφού το μάθημα της γυμναστικής στην ουσία είχε καταντήσει προαιρετικό. Τέλος σημείο έντονης αντιπαράθεσης αποτέλεσε η διάταξη του νόμου 5620 του 1932 που απαγόρευε την εγγραφή των μαθητών στα γυμναστικά και αθλητικά σωματεία³¹.

Η αρχή της περιόδου χαρακτηρίζεται από την επικράτηση της νεώτερης σουηδικής μεθόδου ή παιδαγωγικής γυμναστικής³². Αυτή επικράτησε στην ελληνική εκπαίδευση από το 1950 έως το 1978 περίπου, σε μια εποχή όπου στην Ευρώπη και στην Αμερική κυριάρχησαν νεώτερες τάσεις. Οι τάσεις αυτές φάνηκαν στο

³⁰. Σύλλογος Ελλήνων Γυμναστών (1958), «Υπόμνημα του Συλλόγου Ελλήνων Γυμναστών προς τον Υπουργόν επί της Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων», Η Γυμναστική, 7-10, σ. 167

³¹. α. Βλάχου. Ε. (1955), Εφημ. Καθημερινή, 13/1, «Επίκαιρα»
β. Σούζης. Ι. (1955), «Επιστολή προς την Κυρίαν Ελένην Βλάχου», Η Γυμναστική, 16, σ. 336

γ. Μπεζαντές. Ι. (1958), «Ο Νόμος 5620 και η Ο.Λ.Μ.Ε.», Η Γυμναστική, 7-10, σ. 175

³². α. Thulin. I. G. (1939), Η Νεωτέρα Σουηδική Γυμναστική κατά την Μέθοδον τον Ling, Θεσσαλονίκη, μτφ Α. Γκαζιάνη

β. Καββαδίας. Τ. (1953), «Η Νεωτέρα Σουηδική Μέθοδος», Σωματική Αγωγή, 10, σ. 219

γ. Κασβίκης. Κ. (1953), «Ο Ρυθμός εις την Σχολικήν Γυμναστικήν», Ιωάννινα
δ. Σαββόπουλος. Γ. (1952), «Η Γυμναστική Εξέλιξις, (Μέρος Α')», Η Γυμναστική, 8-10 σ. 96

ε. Σαββόπουλος. Γ. (1953), «Η Γυμναστική Εξέλιξις, (Μέρος Β')», Η Γυμναστική, 11-13, σ. 151

στ. Σαββόπουλος. Γ. (1954), «Η Γυμναστική Εξέλιξις, (Μέρος Γ')», Η Γυμναστική, 15, σ. 257

ζ. Σαββόπουλος. Γ. (1955), «Η Γυμναστική Εξέλιξις, (Μέρος Δ')», Η Γυμναστική, 16, σ. 313

η. Παπανούτσος. Ε. (1953), «Αγωγή του Σώματος», εφημ. ΒΗΜΑ, 12/6

3ο παγκόσμιο συνέδριο φυσικής αγωγής που πραγματοποιήθηκε το 1953 στην Κωνσταντινούπολη³³.

Τα σχολεία από το 1949 μέχρι το 1961 λειτουργούσαν σύμφωνα με το πρόγραμμα του 1935 (ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 6). Το 1961 στο Β.Δ. 672 **Περί του αναλυτικού και ωρολογίου προγράμματος των Γυμνασίων της πρώτης βαθμίδας**, περιέχεται και αναλυτικό πρόγραμμα φυσικής αγωγής. Το πρόγραμμα και η τροποποίησή του περιελάμβανε ασκήσεις τάξης, γυμναστική (ελεύθερες και ενόργανες ασκήσεις), αγωνιστική στίβου, αθλοπαιδιές, λαϊκούς χορούς, κολύμβηση και εκδρομές³⁴ (ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 7). Για πρώτη φορά γίνεται μνεία για σωματική αγωγή και όχι για γυμναστική.

Η τριετία 1963 - 1966 ήταν σημαντική για την εκπαίδευση γενικά και τη φυσική αγωγή ειδικότερα. Με το Νομοθετικό Διάταγμα (Ν.Δ.) 4379 **Περί Οργανώσεως και Διοικήσεως της Γενικής (Στοιχειώδους και Μέσης) Εκπαιδεύσεως** του 1964³⁵ θεσπίστηκε η εννιάχρονη υποχρεωτική εκπαίδευση και ιδρύθηκε το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο (Π.Ι.). Έτσι, η φυσική αγωγή άρχισε να παρατείνεται μέχρι την ηλικία των 15 ετών. Πρωταγωνιστής των μεταρρυθμιστικών προσπαθειών στη φυσική αγωγή ήταν ο Ι. Ιωαννίδης, σύμβουλος φυσικής αγωγής στο Π.Ι. Ο Ιωαννίδης άρχισε να χρησιμοποιεί τους όρους «φυσική αγωγή» και «φυσική κουλτούρα», οργάνωνε σεμινάρια για την επιμόρφωση των γυμναστών, πρότεινε την κατάργηση των γυμναστικών επιδείξεων - οι οποίες αποτελούσαν τροχοπέδη όχι μόνο της σχολικής φυσικής αγωγής αλλά και της λειτουργίας του σχολείου - και την αντικατάστασή τους από αθλητικές γιορτές ευρύτερου αγωνιστικού τύπου τις οποίες θα οργάνωναν οι ίδιοι οι μαθητές και θα επέβλεπαν οι γυμναστές.

³³. Αγνώστου (1953), «Εργασίαι και Πορίσματα του III Παγκοσμίου Συνεδρίου Φυσικής Αγωγής εις Κων/πολιν, (Μέρος Α') » Η Γυμναστική, 14, σ. 222

³⁴. α. Β.Δ. 672 13/9/1961 «Περί του αναλυτικού και ωρολογίου προγράμματος των Γυμνασίων της πρώτης βαθμίδας», ΕτΚ., Α.Φ.Ε.Κ. 160

β. Πιπινός. Γ. Θ. επιμ. (1963), «Τα αναλυτικά προγράμματα των Γυμνασίων, (Κωδικοποίηση) », Αθήνα

³⁵. Ν.Δ. 4379 16/10/1964 «Περί οργανώσεως και διοικήσεως της Γενικής (Στοιχειώδους και Μέσης) Εκπαιδεύσεως», ΕτΚ., Α.Φ.Ε.Κ. 182

Οι απόψεις του Ιωαννίδη³⁶ βρίσκονται διατυπωμένες στα αναλυτικά προγράμματα γυμναστικής του 1966 και αποτυπώνονται στα παρακάτω Β.Δ.:

α. στο Β.Δ. 72/1966, **Περί ωρολογίων και αναλυτικών προγραμμάτων τάξεων τινών σχολείων Δευτεροβαθμίου (Μέσης) Εκπαιδεύσεως**

β. στο Β.Δ. 425/1966, **Περί ωρολογίου και αναλυτικού προγράμματος της Γ τάξεως Γυμνασίων, Ημερησίων και Νυκτερινών**

γ. στο Β.Δ. 1074/1966 **Περί ωρολογίου και αναλυτικού προγράμματος της Β' τάξεως Λυκείων .**

Η στρατιωτική δικτατορία το 1967 ανέκοψε βίαια τις μεταρρυθμιστικές τάσεις στην εκπαίδευση και όπως ήταν επόμενο στη φυσική αγωγή. Το χαρακτηριστικό της περιόδου αυτής είναι η επιστροφή σε πρότυπα της περιόδου 1936 - 1940. Με τον Αναγκαστικό Νόμο (Α.Ν.) 59 /1967 καταργήθηκε το Π.Ι.³⁷. Με τον Α.Ν. 129/1967³⁸ επαναφέρεται η εξάχρονη υποχρεωτική εκπαίδευση και με το Β.Δ. 673 του 1968³⁹ επιβάλλει άλλον αριθμό ωρών διδασκαλίας του μαθήματος για τους μαθητές και άλλον για τις μαθήτριες (τρεις και δύο αντίστοιχα, ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 8).

Με το Β.Δ. 723/1969 **Περί των ωρολογίων και αναλυτικών προγραμμάτων των μαθημάτων των σχολείων της Μέσης Εκπαίδευσης**⁴⁰, ως σκοποί του μαθήματος της γυμναστικής ορίζονται η καλλιέργεια της τάξης και της πειθαρχίας καθώς και η επιδίωξη των αθλητικών επιδόσεων.

Ο Σεραφειμίδης, χαρακτηρίζοντας το μάθημα της φυσικής αγωγής της περιόδου 1967 - 1974, αναφέρει:

³⁶. Ιωαννίδης, Ι. (1965), « Πρόγραμμα Κλασσικού Αθλητισμού στη Θέση των Γυμναστικών Επιδείξεων», Γυμναστική και Αθλητισμός, 3, σ. 4

³⁷. Δημαράς, Α. (1983), ό.π. σ. 294

³⁸. Α.Ν. 129 19/9/1967 «Περί οργανώσεως και διοικήσεως της Γενικής Εκπαιδεύσεως και άλλων τινών διατάξεων», ΕτΚ., Α.Φ.Ε.Κ. 163

³⁹. Β.Δ. 673 2/10/1968 «Περί των ωρολογίου προγραμμάτων των μαθημάτων των Σχολείων Μέσης Εκπαιδεύσεως», ΕτΚ., Α.Φ.Ε.Κ. 239

⁴⁰. Β.Δ. 723 10/11/1969 « Περί των ωρολογίων και αναλυτικών προγραμμάτων των μαθημάτων των σχολείων Μέσης Εκπαιδεύσεως», ΕτΚ., Α.Φ.Ε.Κ. 225

« οι υπέρμαχοι της παιδαγωγικής γυμναστικής, μια και δεν μπορούσαν να επαναφέρουν την παραδοσιακή γυμναστική (που είχε αρχίσει να εγκαταλείπεται από τους γυμναστές και να δίνεται προτεραιότητα στα διάφορα αθλήματα), προσπάθησαν να προβάλουν και να καθιερώσουν ένα υποκατάστατο της: την ενόργανη αγωνιστική γυμναστική, που εκείνη την περίοδο, κατά συγκυρία, είχε κάποια διεθνή έξαρση και προβολή λόγω « Κομανέτσι » και άλλων ταλαντούχων αθλητριών και αθλητών »⁴¹.

Οι γυμναστές για να μπορέσουν ν' ανταποκριθούν στις μεγάλες απαιτήσεις της χούντας για επιδόσεις και προβολή αναγκάζονταν να ασχολούνται μόνο με τους μαθητές αθλητές και να παραμελούν τους υπόλοιπους μαθητές που αποτελούσαν τη συντριπτική πλειοψηφία⁴². Δινόταν έμφαση στις παρελάσεις και στις γυμναστικές επιδείξεις.

⁴¹. Σεραφειμίδης. Ι. (1986), σ. 28 ό.π.

⁴². Χατζηχαριστός. Δ. (1990), «Παιδαγωγική Θεμελίωση της Φυσικής Αγωγής», Αθήνα

1.4. Η ΠΕΡΙΟΔΟΣ 1974 - 2004

Η περίοδος 1974 -2004 αρχίζει με την εμφάνιση εκσυγχρονιστικών τάσεων στη φυσική αγωγή και ολοκληρώνεται με το σχεδιασμό των νέων αναμορφωμένων αναλυτικών προγραμμάτων φυσικής αγωγής γυμνασίων και λυκείων. Ήδη από τη δεκαετία του 1980 αρχίζουν να διατυπώνονται διαφορετικές απόψεις γύρω από τους προσανατολισμούς της σχολικής φυσικής αγωγής.

Με το σύνταγμα του 1975 για πρώτη φορά ορίζεται ρητά ότι στη βασική αποστολή του κράτους για την παιδεία περιλαμβάνεται και η φυσική αγωγή των Ελλήνων⁴³. Τον ίδιο χρόνο καταργούνται οι γυμναστικές επιδείξεις που ταλάνιζαν το χώρο της φυσικής αγωγή από τη δεκαετία του 1930⁴⁴. Στη θέση των γυμναστικών επιδείξεων προτείνεται μια απλή αθλητική γιορτή, την οποία θα οργάνωναν οι μαθητές με συμβουλούς και επόπτες τους καθηγητές φυσικής αγωγής και τους διευθυντές των σχολείων.

Σύμφωνα με το νόμο 309/1976, **Περί οργανώσεως και διοικήσεως της Γενικής Εκπαιδεύσεως**, η δευτεροβάθμια εκπαίδευση διαιρείται στα τριτάξια γυμνάσια και στα τριτάξια λύκεια και καθιερώνεται η εννιάχρονη υποχρεωτική εκπαίδευση⁴⁵. Έτσι η διδασκαλία της φυσικής αγωγής παρατείνεται μέχρι και την ηλικία των 15 ετών.

Με τον νόμο 1304/1982 **Για την επιστημονική και παιδαγωγική καθοδήγηση και τη διοίκηση στη Γενική και τη Μέση Τεχνική και Επαγγελματική Εκπαίδευση και άλλες διατάξεις**, μεταξύ των άλλων, ιδρύθηκε στην έδρα κάθε νομού ή νομαρχιακού διαμερίσματος,

⁴³. Βενιζέλος. Ευ. (1992), «Η Συνταγματική Υποδοχή του Αθλητισμού (Αθλητισμός και Σύνταγμα)», Πανδέκτης, 1:2 σ. 212

⁴⁴. α. Ανδρακάκος. Η. (1975), «Αναγκαιότητα η αλλαγή του όλου συστήματος, εξ' αφορμής των αθλητικο-γυμναστικών εκδηλώσεων», Αναφορά προς το Υπουργείο Παιδείας, Γυμναστική και Αθλητισμός, 1 σ. 36

β. Απόφαση Φ. 712.31/194/96813 19/9/1975 με θέμα: « Αθλητικοί εορταί Σχολείων Μ.Ε.», Γυμναστική και Αθλητισμός, 2, σ. 4

γ. Ιωαννίδης. Ι. (1975), « Λίγες Γραμμές στους Συναδέλφους », Γυμναστική και Αθλητισμός, 2, σ. 8

δ. Ιωαννίδης. Ι. (1975), «Η Φυσική Αγωγή και Αγωνιστική ύστερα από την Κατάργηση των Γυμναστικών Επιδείξεων », Γυμναστική και Αθλητισμός, 3 , σ. 5

⁴⁵. Ν. 309 30/4/1976 «Περί οργανώσεως και διοικήσεως της Γενικής Εκπαιδεύσεως», Εκπαιδευτική Νομοθεσία, 5

γραφείο φυσικής αγωγής. Με το Προεδρικό Διάταγμα (Π.Δ.) 831 **Περί ωρολογίου προγράμματος του Ημερησίου Γυμνασίου και αναλυτικού προγράμματος των Α' και Β' τάξεων αυτού** του 1977, το μάθημα της φυσικής αγωγής και στις τρεις τάξεις του γυμνασίου έγινε δίωρο και αναμορφώθηκε το αναλυτικό πρόγραμμα φυσικής αγωγής για τις δύο πρώτες τάξεις. Το ίδιο ακριβώς έγινε και στα λύκεια με το Π.Δ. 1286/1981. Τρία χρόνια αργότερα το μάθημα της φυσικής αγωγής έγινε τρίωρο με το Π.Δ. 91/1984 **Ωρολόγιο και Αναλυτικό πρόγραμμα των Σχολείων Μέσης Γενικής Εκπαίδευσης**⁴⁶. Από το πρόγραμμα αυτό και μετά έχουμε μεν νέα προεδρικά διατάγματα αλλά αυτά επαναλαμβάνουν στην ουσία αντίστοιχα προηγούμενων ετών. Παράδειγμα το Π.Δ. 438/1985 και το Π.Δ. 479 του 1985⁴⁷.

Η συγκριτική μελέτη των παραπάνω προγραμμάτων δείχνει την ύπαρξη πληθώρας διδακτέας ύλης που επαναλαμβάνεται από τάξη σε τάξη και από βαθμίδα σε βαθμίδα. Το γεγονός καθαυτό δείχνει καθαρά έλλειψη προγραμματισμού. Η πληθώρα και η συνθετότητα της διδακτέας ύλης στο μάθημα της φυσικής αγωγής σε συνδυασμό με την έλλειψη αθλητικής υλικοτεχνικής υποδομής στα σχολεία και τον μικρό αριθμό των ωρών διδασκαλίας του μαθήματος, οδήγησε αναπόφευκτα στο φαινόμενο της διδακτικής αναρχίας, όπου ο κάθε καθηγητής φυσικής αγωγής επέλεγε κατά βούληση συγκεκριμένα αντικείμενα για διδασκαλία και τις περισσότερες φορές αυτοσχεδίαζε ανάλογα με τις διαθέσεις της στιγμής⁴⁸. Τα προγράμματα φυσικής αγωγής παρέμεναν σε μεγάλο βαθμό ανεφάρμοστα. Η τεράστια διδακτέα ύλη, η έλλειψη ενιαίου

⁴⁶ . Π.Δ. 91 19/3/1984 « Ωρολόγιο και Αναλυτικό Πρόγραμμα των Σχολείων Μέσης Γενικής Εκπαίδευσης », ΕτΚ., Α.Φ.Ε.Κ. 35

⁴⁷ . Π.Δ. 479 18/9/1985 « Ωρολόγιο και αναλυτικό πρόγραμμα Λυκείων Μέσης Γενικής Εκπαίδευσης », ΕτΚ., Α.Φ.Ε.Κ. 170

⁴⁸ . α. Χατζηχαριστός, Δ. (1984), « Εκσυγχρονισμός του προγράμματος Φυσικής Αγωγής στη Μέση Εκπαίδευση », Πρακτικά Προσυνεδρίου Φ.Α. και Αθλητισμού Β. Ελλάδας, Θεσσαλονίκη, σ. 229

β. Χρυσόπουλος, Κ. (1984), « Σύγχρονα προγράμματα και μέθοδοι Φ.Α.Α » Πρακτικά Προσυνεδρίου Φ.Α. και Αθλητισμού Β. Ελλάδας , Θεσσαλονίκη, σ. 36

γ. Χατζηχαριστός, Δ. (1990), « Η Φυσική Αγωγή στα πλαίσια ενός σωστού εκπαιδευτικού συστήματος », Πρακτικά Συμποσίου Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού, Αθήνα, σ. 209

προγραμματισμού κατά τρίμηνο, οι πολλοί γενικοί και ασαφείς διδακτικοί στόχοι των προγραμμάτων φυσικής αγωγής και το φαινόμενο του διδακτικού χάους, συνέβαλαν καθοριστικά στην ωρίμανση της ανάγκης για σχεδιασμό νέων αναμορφωμένων αναλυτικών προγραμμάτων φυσικής αγωγής γυμνασίων και λυκείων, τα οποία συντάχθηκαν το 1990.

Σταθμό στα εκπαιδευτικά πράγματα, άρα και στη φυσική αγωγή, αυτής της περιόδου αποτέλεσε ο νόμος 1566/1985⁴⁹. Με το νόμο αυτόν η διάρθρωση των προγραμμάτων της φυσικής αγωγής έγινε αθλητική με ιδιαίτερη έμφαση στις αθλοπαιδιές και στη βιωματικότητα. Το στοιχείο όμως που θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως τομή στα της φυσικής αγωγής είναι η είσοδος των γυμναστών στις σχολικές μονάδες της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης. Αυτό υπήρξε μια πρωτοπόρα ενέργεια που άνοιξε το δρόμο για την είσοδο των γυμναστών και στις μονάδες ειδικής εκπαίδευσης.

Το 1987 με την υπουργική απόφαση «Σχολικές Αθλητικές Εκδηλώσεις»⁵⁰, η οποία ήταν εκτελεστική του νόμου 1566/1985 και κυρώθηκε με το νόμο 1824/1988, ορίστηκε για κάθε σχολικό έτος η διεξαγωγή σχολικών αγώνων σε όλα τα σχολεία της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.

⁴⁹ . Ν. 1566 26/9/1985 « Δομή και λειτουργία της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και άλλες διατάξεις», ΕτΚ., Α.Φ.Ε.Κ.. 167

⁵⁰ . Υπουργική Απόφαση αριθ. Γ4/931/671, ΦΕΚ 99/26-2-1987, τ.Β', «Σχολικές Αθλητικές Εκδηλώσεις»